

מעשי למלך*

חידושי רמב"ם להגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ-תאומים [האדר"ת]

סימן קנה [א]

סימן קנה [א]

הרמב"ם פ"ז מיו"ט הט"ז פסק דאין נושאים נשים ביו"ט לפי שמשמחך שמחת יו"ט והקשה ל"מ דבפ"ן מאישות ה[י"ד] פסק כמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה¹ ונראה דהנה פ' הרמב"ם [הל' אישות שם] דהא דאין מערבין שמחה בשמחה [...] דכ' [בראשית כט, כז] מלא שבוע זאת וק' למה כתב טעמא דירושלמי [מו"ק פ"א ה"ז²] ולא טעמא דגמרא דידן במ"ק ט', א'³ יעו"ש⁴ ונראה דתוס' במ"ק (שם) [ח, ב] ד"ה [מפני ביטול בתירוץ השני] כ' דפדיון הבן מותר דדווקא שמחת נשואין הוא

(* כתב היד נמסר למערכת באדיבותו הרבה של הרב מנשה לוינגר הי"ו. נעתק ונערך בס"ד ע"י הרב עמוס חדה.

1. וביאר דאיכא נפקותא לדינא בין ב' הטעמים על פי רש"י על הרי"ף (מו"ק ח: דף ג: מדפי הרי"ף ד"ה שאין וד"ה ושמחת, והביאו רבינו בדבריו לקמן וראה לשונו לקמן בהערה 10) דלמאן דאמר 'אין מערבין' אסורה כל שמחה שבעולם, ולמאן דאמר 'לפי שמשמחך' אסורה רק שמחת נשואין, דמתוך שחביבה עליו מניח שמחת הרגל. ותירץ דסבירא ליה לרמב"ם כמאן דאמר 'אין מערבין', רק שהוא אינו חולק על מאן דאמר 'לפי שמשמחך', אלא מוסיף עליו לאסור כל שמחה, ולכך בהלכות יום טוב, דמיירי בשמחת נשואין, לא חש ונקט את הטעם 'לפי שמשמחך', ואילו בהלכות אישות נקט את עיקר הטעם ד'אין מערבין'. והאריך בזה עיין שם. וכתב בסוף דבריו וכל זה איננו שוה וצ"ע.

2. וזו לשון הירושלמי (שם): "רבי אילא, רבי לעזר, בשם רבי חנינה, על שם שאין מערבין שמחה בשמחה. רבי לא שמע לה מן הדא 'כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים, והחג שבעת ימים'. רבי יעקב בר אחא שמע לה מן הדא 'מלא שבוע זאת'". עד כאן לשונו. וכן הוא במדרש רבה (בראשית רבה סדר ויצא פרשה ע פיסקא יט) וזו לשון המדרש: "מלא שבוע זאת וגו'", אמר רבי יעקב בר אחא, מכאן שאין מערבין שמחה בשמחה, אלא מלא שבוע זאת וגו'". עד כאן לשון המדרש. ובתוספות (מו"ק ח: ד"ה לפי) הביאו את דרשת רבי יעקב בר אחא.

3. וזו לשון הגמרא (שם): "ודאין מערבין שמחה בשמחה מנלן, דכתיב (מלכים א' ח, סה) 'ויעש שלמה בעת ההיא את החג, וכל ישראל עמו, קהל גדול, מלבוא חמת עד נחל מצרים [לפני ה' אלקינו], שבעת ימים ושבעת ימים, ארבעה עשר יום'... מדמייתר קרא, מכדי כתיב 'ארבעה עשר יום', 'שבעת ימים' ושבעת ימים' למה ל'. שמע מינה, הני לחוד, והני לחוד [דלא מצי למיעבד ליה ביחד - רש"י]. עד כאן לשון הגמרא.

דאסור⁵ ולכאורה ק' הא יליף משלמה⁶ ושם ל"ה שמחת נשואין ונראה דהנה הרמב"ם פ"א מאישות ה"ב כתב מצוה לקדש אשה⁷ והקשו עליו⁸ ממ"ק י"ח, ב', דקאמר הגמרא להדיא לא מיבעיא לארס דלא עביד מצוה א"כ איך כ' דהוא מצוה⁹ ונראה דהנה אם נאמר דמשום שאין מערבין שמחה בשמחה הוא דאין נושאים נשים ביו"ט א"כ י"ל ג"כ מה"ט דלארוס אסור דהא נמי היא שמחה לו, אך י"ל דתליא במ"ש רש"י ברי"ף [מו"ק ה, ב. דף ג, ב מדפי הרי"ף. ד"ה שאין וד"ה ושמחת] דיש נ"מ בין טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה לטעמא דמניח שמחת הרגל אם כל השמחות מותר דלמ"ד דאין מערבין אסור ולמ"ד שמניח מותר¹⁰ וא"כ י"ל דכיון שיש לו שמחה כל דהו אף שאינו רק קצת שמחה מ"מ אסור וא"כ י"ל דאף בשמחה ששמח ממצוה ג"כ אסור והיינו אי נילף משלמה אבל אי נילף ממלא שבוע זאת א"כ י"ל דדווקא שמחת נשואין ששמח באשתו הוא דאסור וא"כ אפילו לארוס אסור אבל שמחה אחרת שאינה נוגעת לגופו ואין לו הנאה מזה מותר באמת וא"כ שמחה של מצוה דהיינו פדיון הבן מותר [והא דשלמה לא סבירא להו

4. א.ה. וביותר קשה מדברי הרמב"ן (עה"ת בראשית כט כא) שכתב שהלימוד מ"מלא שבוע זאת" הוא רק אסמכתא בעלמא, וזו לשונו, 'זמה שלמדו כאן [מקרא ד"מלא שבוע זאת"] בירושלמי ובבראשית רבה שאין מערבין שמחה בשמחה, סמך בעלמא ממנהגי הקדמונים קודם התורה. אבל בגמרא שלנו לא למדוה מכאן, ודרשוה מ'ויעש שלמה את החג'. עד כאן לשונו.

5. וזו לשון התוספות (שם): "ועוד יש לומר, דלא חשיבי שמחה בשמחה, כי אם סעודת נשואין לבד". עד כאן לשונם.

6. ראה לעיל בהערה 3 הילפותא בלשון הגמרא.

7. וזו לשון הרמב"ם (שם): "וליקוחין אלו, מצות עשה של תורה הם". עד כאן לשונו.

8. הכסף משנה בשם רבי אברהם בן הרמב"ם, שהקשו לו כן.

9. וזו לשון הכסף משנה (שם): "כתב הרב אברהם, בנו של רבינו, שהקשו לו על מה שכתב רבינו, מצות עשה של תורה לקדש את האשה, ממה שאמרו בפרק אלו מגלחין, לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא לארס דלא עביד מצוה שאסור, אלא אפילו לישא דקא עביד מצוה, נמי אסור. ותירץ, שבמניח המצוות בתחלת ההלכה אמר שהמצוה לישא אשה בכתובה וקדושין, ולא אמר לקדש אשה. וזה שאמר וליקוחין אלו מצות עשה, לפי שהיא תחלת מצות הנשואין, אבל ארוסין בלא נשואין, ודאי לא השלים המצוה עדיין". עד כאן לשונו.

10. וזו לשון רש"י (שם): "שאיין מערבין. שום שמחה בשמחת החג כדיליף לקמן. 'ושמחת בחגך' ולא 'באשתך'. והכא הוי 'באשתך' ולא 'בחגך', דמתוך חביבות אשתו מניח שמחת החג, אבל שאר שמחות שאינם של אשתו, שאינו מבטל שמחת החג בשבילם, אית ליה דמערבין, וקראי לקמן לא דריש". עד כאן לשונו.

כלל ובע"כ צ"ל כן ע"ש¹¹] והא דשלמה שאני התם דה"ל הנאה מזה וא"ש ד' התוס', וא"כ מיושב ג"כ דברי הרמב"ם דאיהו לשיטתו אזל דפסק דמ"ע לקדש אשה, וק' מגמ' דמ"ק הנזכר, וצ"ל דכיון דטעמא משום שא"מ שב"ש אפילו ארוסין אסור, אך זה אינו רק אי נילף ממלא ש"ז א"כ דווקא בשמחת אשתו אסור אבל אי נילף משלמה י"ל דכל שמחה אסור, אבל ארוסין שרי דאין בזה משום אין מערבין שמחה בשמחה א"כ הרמב"ם לשיטתו דפסק דמ"ע לקדש אשה לכן פירש [דילפינן] ממלא ש"ז ודוק היטב.

הגה"ה: תשובה ע"ד הגאון ר' לבי¹² שכתב ציומא כ"ח, צ' [ד"ה חנן], דהרמב"ם ס"ל כהאי מ"ד דאין למדין מקודם מתן תורה¹³ וצמחכ"ת ליתא דהרי חזינן דיליף¹⁴ ומ"ש שבפ"א מאבל [ה"א] ליתא שם כלל יעו"ש¹⁵ ודע שיש בזה קו' עלומה דצמ"ק פ"ג ה"ה פסק הגמרא [ירושלמי] ולמדין דבר מקודם מ"ת? ומלינו ר' יעקב בר אחא כו' שמע לה מן הדא כו'¹⁶ א"כ משמע דרבי יעקב בר אחא ס"ל ג"כ

11. נראה שרבינו חזר בו ממה שכתב דהתוספות לא סבירא להו הא דשלמה, ולכן הסגיר תיבות אלו בסוגריים מרובעות, שהרי ממשיך ומבאר כיצד יתיישבו דברי התוס' עם הא דשלמה. ושמא כוונתו לתרץ בב' אופנים, היינו דבאמת התוספות לא סבירא להו הא דשלמה, ואפילו אי תימא דהתוספות סבירא להו הא דשלמה אפשר לומר דבשלמה היתה לו הנאה מזה והוי כשמחת נשואין.

12. רבי צבי הירש חיות, המהר"ץ חיות.

13. על דברי הגמרא (יומא שם) 'אמר רב ספרא, צלותיה דאברהם, מכי משחרי כותלי. אמר רב יוסף, אנן מאברהם ניקום וניגמר'. ביאר המהר"ץ חיות (שם ד"ה אנן) וזו לשונו: "ב"ב, הפירוש בזה, כיון דאברהם היה קודם מתן תורה, וקיימא לן בירושלמי מועד קטן, והביאו הרמב"ם פ"א מהל' אבל ה"א, אין למדין דבר מן קודם מתן תורה. ועיין ערוך ערך 'שחר' וזו לשונו, ואנן מאברהם ניקום ונגמר. כלומר, אברהם קיים התורה ועדיין לא נתנה. ואין לנו ללמוד אלא ממנהג הנביאים, כגון דניאל וכיוצא בהם, מפני שנהגו בהלכה למשה, עיין שם". עד כאן לשון המהר"ץ חיות. וכן הוא ברבינו חננאל שם, וברש"י פירש שם את דברי הגמרא באופן אחר.

14. דאין מערבין שמחה בשמחה מדברי לבן ליעקב "מלא שבוע זאת", והוא קודם מתן תורה.

15. וזו לשון הרמב"ם (שם), 'אין אבלות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד, שהוא יום המיתה ויום הקבורה. אבל שאר השבעה ימים, אינו דין תורה, אף על פי שנאמר בתורה (בראשית נ י) 'ויעש לאביו אבל שבעת ימים', נתנה תורה ונתחדשה הלכה. ומשה רבינו תקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה'. עד כאן לשונו.

16. וזו לשון הירושלמי (שם): "מנין לאבל מן התורה שבעה. 'ויעש לאביו אבל שבעת ימים'. ולמדין דבר קודם למתן תורה. רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעורא שמע לה מן הדא (ויקרא ח לה) 'ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים, ושמרתם את משמרת (משכן) ה', כשם ששימר הקדוש ברוך הוא

האויער ◆ גיליון י"ז

דאין למדין מקודם מ"ת וזפ"א ה"ז [ירושלמי שם] ס"ל לרבי יעקב בר אחא דהא דאין מערבין שמחה בשמחה הוא ממלא שזובע זאת¹⁷ ול"ל דשם קאמר משמיה דרבי זעורא וליה¹⁸ ס"ל דילפינן באמת גם מקודם מ"ת, וקו' זו הקשה ג"כ הגאון הנזכר בהגהת (חגיגה) [מו"ק כ, א בתוד"ה מה] ע"ש¹⁹ אך לא הזכיר דרבי יעקב בר אחא הוא דסותר דעתו דז"ל ל"ק כלל, אך באמת נ"ל לחלק דל"ק כלל די"ל דדווקא באותן מלות שלא נלטו בני נח בזה הוא דאמרינן דאין למדין מקודם מ"ת ר"ל כיון דאינס מזוין לא נזהרו בזה ולכך ח"ל אכל באמת באותן מלות שנלטו וודאי דלמדין ולכך למדין שפיר ממלא שזובע זאת דז"ל נלטו זפ"ר כמ"ש המל"מ פ"י ממלכיס ה"ז] ועפ"ז מיושב קו' הגאון הג"ל בחולין ס', ז', בשם הש"ש²⁰ אך ילפינן דאסור לשמש מטתו בצנורת מיוסף לשיטת הירושלמי דאין למדין מקודם מ"ת²¹ ולפ"ז לק"מ דכיון דז"ל נלטו אפ"ר ומדחזינן דיוסף בטלה אז מכלל דאסור לשמש וק"ל וזוה ח"ש ג"כ מה שגשאלתי בימות ס"ב, א', ע"ל²² ולכאורה נתיישבו ד' הגר"ל וק"ל.

על עולמו שבעה, כך אתם שמרו על אחיכם שבעה. ומנין ששימר הקדוש ברוך הוא על עולמו שבעה (בראשית ז י) 'ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ'. עד כאן לשון הירושלמי. וכן הוא במדרש רבה (בראשית רבה סדר ויחי פרשה ק' פיסקא ז') וזו לשון המדרש: "ומנין לאבל שהוא שבעה. רבי אבא מייתי לה מהכא, 'ויעש לאביו אבל שבעת ימים', ולמדין דבר קודם מתן תורה [בתמיהה - עץ יוסף]. ריש לקיש בשם בר קפרא מייתי לה מהכא" וכו'. עד כאן לשון המדרש, והובאו דבריהם בתוספות (מו"ק כ. ד"ה מה).

17. ראה לעיל בהערה 2 לשון הירושלמי.

18. לרבי יעקב בר אחא.

19. בתוספות (שם) הביאו את דברי הירושלמי 'דאין למדין מקודם מתן תורה' (ראה לעיל הערה 16 לשון הירושלמי). וכתב על כך המהר"ץ חיות (שם) וזו לשונו: "נ"ב, דברי הירושלמי סותרים זה את זה, דהרי התוספות מועד קטן ח ע"ב ד"ה לפי כתב בשם הירושלמי דהך דאין מערבין שמחה בשמחה, נפקא מדכתיב "מלא שבוע זאת" עיין שם, והרי גם כן קודם מתן תורה היה. ובספרי (תורת נביאים פרק י"א מאמר 'תורת אבות ואין למדין דבר מן קודם מתן תורה') הארכתי בכלל זה". עד כאן לשונו.

20. בחולין ס: לא נמצאת הגהת מהר"ץ חיות בענין זה, ושמא כונתו למקום אחר, ולא זכינו למוצאו. ברם, בספרו תורת נביאים פרק י"א מאמר 'תורת אבות ואין למדין דבר מן קודם מתן תורה' כתב קושיא זו בשם 'הגאון מהר"ש יפה ביפה תואר פרשת ויחי', ושמא גם כאן יש להגיה 'הר"ש' במקום הש"ש.

21. ראה הערה 20 לעיל, וזו לשון היפה תואר (בראשית רבה סדר ויחי פרשה ק' פיסקא ז') 'ואם תאמר דהא ילפי מיוסף דאסור לשמש המטה בשני רעבון כדלעיל פרשה ל"ד'. ותירץ, 'ויש לומר, כיון דהתם לאו לדינא איתמר אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות כדפירשו התוספות בתעניות (יא. ד"ה אסור), ככהאי גונא ילפינן'. עד כאן לשונו.

22. נראה כוונתו למ"ש בסימן קי"ט (נדפס בגיליון ה').